

महाराष्ट्र राज्यात तंबाखू, सुपारी, पान,
पानमसाला, गुटखा तसेच इतर
तंबाखूजन्य पदार्थांच्या सेवानास/
थुंकण्यास व धुम्रपानास (ई-सिगारेटसह)
प्रतिबंध करण्याबाबत....

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग
शासन निर्णय क्र. कोरोना-२०२०/प्र.क्र.११०/आरोग्य-५,
गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय आवार,
संकुल इमारत, नविन मंत्रालय, मुंबई
दिनांक : २९ मे, २०२०

संदर्भ :-

- १) साथरोग अधिनियम, १८९७.
- २) राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन कायदा, २००५.
- ३) मुंबई पोलिस अधिनियम, १९५१ व फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता, १९७३.
- ४) केंद्र शासनाचा सिगारेट आणि अन्य तंबाखूजन्य उत्पादने (जाहिरात प्रतिबंध, व्यापार विनियमन आणि वाणिज्य उत्पादन पुरवठा आणि वितरण) कायदा, २००३.
- ५) शासन निर्णय क्र. तंबाखू-२००३/प्र.क्र.२५३/आरोग्य-५, दिनांक ०२.०४.२०१६.
- ६) केंद्र शासन पत्र क्र. File No.Z.२१०२०/१९/२०२०-TC, दिनांक १०/४/२०२०.
- ७) महाराष्ट्र शासन, सार्वजनिक आरोग्य विभाग परिपत्रक क्र. तंबाखू-२०१४/प्र.क्र.१५९/ आरोग्य-५, दि.१६/७/२०१४.

प्रस्तावना :-

मुंबई पोलिस अधिनियम, १९५१ च्या कलम ११६ मधील तरतुदीनुसार सार्वजनिक ठिकाणी थुंकण्यावर आणि धुम्रपानावर प्रतिबंध आहे. केंद्र शासनाच्या, सिगारेट आणि अन्य तंबाखूजन्य उत्पादने (जाहिरात प्रतिबंध, व्यापार विनियमन आणि वाणिज्य उत्पादन, पुरवठा आणि वितरण) कायदा, २००३ च्या कलम ४ मधील तरतुदीनुसार सार्वजनिक ठिकाणी धुम्रपानावर प्रतिबंध करण्यात आला आहे. अन्न सुरक्षा आयुक्त, अन्न व औषध प्रशासन, महाराष्ट्र राज्य यांची अधिसूचना, अन्न सुरक्षा व मानके अधिनियम, २००६, क्र. एमएसएसए/अधिसूचना/७७७-२०१३/७, दिनांक १८ जुलै, २०१३ अनुसार लोकांच्या आरोग्याच्या हितासाठी स्वादिष्ट/सुगंधित तंबाखू, स्वादिष्ट/सुगंधित सुपारी यांची निर्मिती, साठवण, वितरण किंवा विक्री करण्यास प्रतिबंध करण्यात आलेला आहे.

सार्वजनिक ठिकाणी धुम्रपानावर आणि थुंकण्यावर, वरील अधिनियमान्वये प्रतिबंध असला तरी, आणि त्या माध्यमातून दंडात्मक कार्यवाही होत असली तरी, सार्वजनिक ठिकाणी थुंकण्याचे आणि धुम्रपान करण्याचे प्रमाण कमी झाल्याचे दिसत नाही. थुंकण्यामुळे सार्वजनिक मालमत्ता विद्रुप होते व विद्रुप झालेल्या भिंती पुन्हा पुन्हा रंगविण्यासाठी जनतेने कर रुपाने दिलेला पैसा खर्च करणे प्रशासनास भाग पडते. याशिवाय महत्वाचे म्हणजे यामुळे नागरिकांच्या आरोग्यास धोका निर्माण होतो व याचा दुष्परिणामामुळे कर्करोग, श्वसन आजार, पुनरुत्पादन संस्थेचे आजार, पचनसंस्थेचे आजार तसेच क्षयरोग, स्वाईन फ्लू, न्युमोनिया यांसारख्या प्राणघातक आजारांचा फैलाव होतो. आता तर कोवीड सारख्या महामारीचा संसर्ग हा थुंकीच्या माध्यमातून होत असल्याचे निष्पन्न झाल्याने, याबाबत अतिदक्षता घेऊन सर्व जनतेच्या हितास्तव

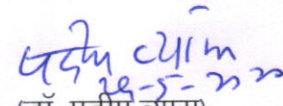
प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करण्याची आवश्यकता असल्याने, याबाबत शासन खालीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :-

- १) साथरोग अधिनियम, १८९७ व आपत्ती व्यवस्थापन कायदा, २००५ मधील तरतुदींच्या अधिन राहून, तसेच या शासन निर्णयाच्या संदर्भामध्ये नमूद केलेल्या विविध आदेशांच्या अधिन राहून, **राज्यात कोणत्याही सार्वजनिक ठिकाणी तंबाखू, सुपारी, पान, पानमसाला, गुटखा तसेच इतर तंबाखूजन्य पदार्थांच्या सेवानास/ थुंकण्यास व धुम्रपानास (ई-सिगारेटसह) प्रतिबंध करण्यात येत आहे.**
- २) साथरोग अधिनियम, १८९७ व आपत्ती व्यवस्थापन कायदा, २००५ नुसार घोषित केलेले सक्षम प्राधिकारी त्यांच्या अधिपत्याखालील क्षेत्रात या शासन निर्णयाची अंमलबजावणी करण्यास तसेच या निर्णयाच्या अंमलबजावणीसाठी अधिकार प्रदान करण्यास सक्षम असतील.
- ३) याचे उल्लंघन करणाऱ्यावर साथरोग अधिनियम, १८९७ व आपत्ती व्यवस्थापन कायदा, २००५ तसेच भारतीय दंड संहितेमधील कलमांतर्गत कायदेशीर कार्यवाही करण्यात येईल.
- ४) याशिवाय वर नमूद केलेल्या अधिनियम व नियम यांचे उल्लंघन केल्यास (परिशिष्ट-१) नुसार शिक्षा व दंड आकारण्यात यावा व दंडाची रक्कम यासाठी नमूद केलेल्या स्वतंत्र लेखाशिर्षामध्ये (परिशिष्ट-२ मध्ये नमूद) भरण्याची कार्यवाही करण्यात यावी.
- ५) या अनुषंगाने सर्व सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी त्यांचे अधिपत्याखालील क्षेत्रात प्रतिबंधात्मक आदेश/दंड व दंडनीय कारवाई याबाबत व्यापक प्रसिध्दी द्यावी व कार्यालये तसेच सार्वजनिक ठिकाणी दर्शनी भागात जनजागृती करणारी फलके प्रसिध्द करावीत.
- ६) हे आदेश संपूर्ण राज्यातील शासकीय/निम शासकीय/खाजगी/विविध मंडळे/परिमंडळे/महामंडळे/औद्योगिक/व्यावसायिक/वाणिज्य/शैक्षणिक/वैद्यकीय/रहिवासी क्षेत्र व संकुले/रेल्वे स्थानके/बस स्थानके/जल वाहतुक स्थानके/बंदरे क्षेत्र/ न्यायालयीन संस्था/देवस्थाने/बगीचे/पर्यटन स्थळे/शॉपिंग मॉल/तरण तलाव/सिनेमागृहे/व्यायाम शाळा/रस्ते/बाजार पेठा/हॉटेल्स इ. संस्था व आस्थापना व सार्वजनिक क्षेत्रांच्या ठिकाणी/आवारातही लागू राहतील.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा सांकेतांक २०२००५२९१७११०७०८१७असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(डॉ. प्रदीप व्यास)

प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

- १) मा. राज्यपाल यांचे खाजगी सचिव.
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.
- ४) मा. विधान परिषद अध्यक्ष यांचे खाजगी सचिव.
- ५) मा. विधान सभा अध्यक्ष यांचे खाजगी सचिव.
- ६) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य.
- ७) सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालयीन विभाग, मुंबई.

- ८) विभागीय आयुक्त (सर्व)
- ९) आयुक्त, आरोग्य सेवा आयुक्तालय, मुंबई.
- १०) आयुक्त, राज्य कामगार विमा योजना, वरळी, मुंबई.
- ११) आयुक्त, अन्न व औषध प्रशासन, बांद्रा-कुर्ला कॉम्प्लेक्स, मुंबई.
- १२) धर्मादाय आयुक्त, धर्मादाय आयुक्त कार्यालय, वरळी, मुंबई.
- १३) महानगरपालिका आयुक्त (सर्व)
- १४) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १५) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, राज्य आरोग्य हमी सोसायटी.
- १६) संचालक, आरोग्य सेवा आयुक्तालय, मुंबई/पुणे.
- १७) संचालक, वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन, मुंबई.
- १८) अधिष्ठाता, वैद्यकीय महाविद्यालय (सर्व).
- १९) सहसंचालक, आरोग्य सेवा (सर्व)
- २०) उपसंचालक, आरोग्य सेवा (सर्व).
- २१) जिल्हा शल्य चिकित्सक (सर्व).
- २२) जिल्हा आरोग्य अधिकारी (सर्व).
- २३) सर्व जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था.
- २४) वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी, महानगरपालिका (सर्व).
- २५) धर्मादाय संस्था संचालित/खाजगी/रेड क्रॉस रक्तपेढया (सर्व).
- २६) जिल्हा कोषागार अधिकारी (सर्व).
- २७) जिल्हा हिवताप अधिकारी (सर्व)
- २८) सर्व शासकीय/निम शासकीय/स्थानिक स्वराज्य संस्था/शैक्षणिक संस्था
(शासकीय/खाजगी)/विद्यापीठे/औद्योगिक मंडळे/वसाहती इ.
- २९) मा. मंत्री / राज्यमंत्री (सार्वजनिक आरोग्य) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३०) प्रधान सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय यांचे स्वीय सहाय्यक.
- ३१) निवड नस्ती (आरोग्य-५).

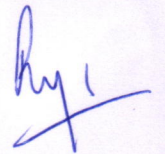

परिशिष्ट - अ

विविध कायदा / अधिनियम / दंड संहितेचा भंग केल्यानंतर करावयाची कार्यवाही :-

अ.क्र.	कायदा / अधिनियम / दंड संहिता	दंड
१.	मुंबई पोलिस अधिनियम, १९५१ कलम ११६ (बदल : २०१३, २०१५)	पहिला गुन्हा : रु. १०००/- दंड व १ दिवस सार्वजनिक सेवा दुसरा गुन्हा : रु. ३०००/- दंड व ३ दिवस सार्वजनिक सेवा तिसरा व त्यानंतर : रु. ५०००/- दंड व ५ दिवस सार्वजनिक सेवा
२.	अन्न व सुरक्षा विभागाची अधिसूचना, दि. १८ जुलै, २०१३	
३.	भारतीय दंड संहिता, १८६०, कलमे २६८, २७०, २७२ व २७८	कलम २६८ : दंड कलम २६९ : ६ महिने शिक्षा किंवा दंड किंवा दोन्ही कलम २७० : २ वर्ष शिक्षा किंवा दंड किंवा दोन्ही कलम २७२ : ६ महिने शिक्षा किंवा दंड किंवा दोन्ही कलम २७८ : रु. ५०० पर्यंत दंड
४.	सिगारेट आणि अन्य तंबाखूजन्य उत्पादने (जाहिरात प्रतिबंध, व्यापार विनियमन आणि वाणिज्य उत्पादन पुरवठा आणि वितरण) कायदा २००३	कलम ४ : रु. २०० पर्यंत दंड कलम ५ : पहिला गुन्हा : रु. १००० पर्यंत दंड किंवा २ वर्ष शिक्षा किंवा दोन्ही दुसरा गुन्हा : रु. ५००० पर्यंत दंड किंवा ५ वर्ष शिक्षा किंवा दोन्ही कलम ६ अ, ६ ब : रु. २०० पर्यंत दंड कलम ७ : उत्पादकाचा पहिला गुन्हा : रु. ५००० पर्यंत दंड किंवा २ वर्ष शिक्षा किंवा दोन्ही, दुसरा गुन्हा : रु. १०,००० पर्यंत दंड किंवा ५ वर्षांची शिक्षा विक्रेत्याचा पहिला गुन्हा : रु. १००० पर्यंत दंड किंवा १ वर्ष शिक्षा, दुसरा गुन्हा : रु. ३००० पर्यंत दंड किंवा २ वर्ष शिक्षा

*****

शासन निर्णय क्र. कोरोना-२०२०/प्र.क्र.११०/आरोग्य-५२, २०२० सोबतचे परिशिष्ट
परिशिष्ट - ब

योजनेचे संक्षिप्त नाव : तंबाखु नियंत्रण कार्यक्रम	Scheme Short Tital : Prohibition of Smoking
विभाग : आर-सार्वजनिक आरोग्य विभाग	Department : R-Public Health Department
०२१०- वैद्यकीय सेवा व सार्वजनिक आरोग्य	०२१० Medical and Public Health
०४ सार्वजनिक आरोग्य	०४ - Public Health
(१०४) फी, दंड इत्यादी	(१०४) Fees and Fines etc
०१ फी, दंड इत्यादी	०१ Fees and Fines
(०१) (०४) तंबाखु नियंत्रण कार्यक्रमाखालील सार्वजनिक ठिकाणी धुम्रपानास प्रतिबंध, नियमानुसार दंड वसुली	(०१) (०४) Receipt under Prohibition of Smoking in Public Places Rules for Tobacco Control Activities.
संकेतांक : (०२१००६७२०१)	Scheme Code : (०२१००६७२०१)

या शासन निर्णयातील तरतुदींचा भंग केल्यास, दंडनीय कारवाई म्हणून द्यावयाचा पावती व चलानचा नमुना शासन निर्णय क्र. तंबाखू-२०१३/प्र.क्र.२५३/आरोग्य-५, दिनांक ०२.०४.२०१६ समवेतच्या परिशिष्टानुसार असेल.

*****